

Verslag Standpunt Globaal: Paspoortwet dinsdag 7 februari 2012

*Sprekers: Johan van Someren, Meldpunt Misbruik Identificatieplicht, Vincent Böhre, Privacy First. Debat met Pierre Heijnen, PvdA Tweede Kamerfractie, Klaas Verschuure D66 fractievoorzitter gemeenteraad Utrecht, Miek Wijnberg [Vereniging Vrijbit](#)
Debatleider Cornelis Mooi. www.mondiaalcentrumhaarlem.nl*

Het maatschappelijke klimaat na 11 september 2001 maakte het politiek mogelijk om de ene na de andere privacyschennende maatregel door te drukken. In tegenstelling tot inwoners van ons omringende landen, bleek de Nederlander zich daar niet druk over te maken. Maar de laatste jaren wordt de weerstand tegen het opslaan van gezichtsscan en vingerafdrukken in paspoorten en identiteitskaarten steeds groter en is onderwerp van rechtszaken want burgers die vanwege gewetensbezwaren dan wel principiële of levensbeschouwelijke overtuiging weigeren hun biometrische kenmerken te laten registreren, dreigen in een maatschappelijk isolement terecht te komen.

In de rechtszaken die tot nu toe gevoerd worden vanwege de paspoortwet ligt het accent vooral op de afgifte van vingerafdrukken. Maar volgens de eerste spreker Johan van Someren is het juist de gezichtsscan die in de toekomst een groot probleem voor de privacy gaat worden omdat deze gekoppeld kan worden aan cameratoezicht met gezichtsherkenkende software. Door de nieuwe eisen die aan de foto worden gesteld zoals, in kleur, recht van voren, geen schaduw, ogen en oren goed zichtbaar en vooral niet lachen, is de pasfoto geen pasfoto meer. Het wordt dan mogelijk om personen zonder dat zij dat weten met camera's te identificeren.¹ Als bekend is wie dat is en men weet ook het burgerservicenummer kunnen alle gegevens over die persoon die aan dat nummer is gekoppeld worden achterhaald.

Niet iedereen is in staat om te procederen, zeker nu de kosten voor de griffierechten verhoogd worden. Wie zijn biometrische gegevens niet wil afgeven kan besluiten geen nieuw reisdocument meer aan te vragen maar moet dan maatschappelijk wel goed ingedekt zijn want er zijn veel situaties waarin naar een identiteitsbewijs wordt gevraagd. Je kunt anders niet meer van baan veranderen, niet meer inschrijven bij een onderwijsinstelling, geen bankrekening meer openen, niet naar het ziekenhuis, niet naar de notaris, geen vergunning aanvragen bij de gemeente voor wat dan ook, geen uitkering aanvragen, kortom je mag niet meer bestaan want dat wordt volledig afhankelijk gemaakt van een biometrisch document. En een rijbewijs heeft niet iedereen.

Van Someren: Meer dan tien jaar geleden zeiden wij al dat er een alternatief moest komen voor mensen die principiële bezwaren hebben. De auteur Jaap Spaans vroeg als eerste aandacht voor deze groep. Van regeringszijde werd een alternatief uitsluitend uitgelegd als een kaart zonder biometrie maar er zijn meer mogelijkheden. Het gaat erom dat mensen zich

in situaties in het binnenlands verkeer waarin identificatie echt noodzakelijk is, ook op een andere manier kunnen identificeren en dat gebeurt ook al. Denk maar aan de verkiezingen. Toen er voor de verkiezingen een identificatieplicht werd ingevoerd bleek dat lang niet iedereen een geldig document had en werd er later besloten om ook een identiteitskaart of paspoort dat niet langer dan vijf jaar verlopen was, te accepteren. En als dat er ook niet is kunnen mensen naar het stadhuis gaan om een volmacht-stempas aan te vragen. Waarom zou dat dan ook niet in andere situaties mogelijk zijn? Wat is belangrijker? Dat iemand zijn identiteit kan aantonen of het document zelf ?

Ook de volgende spreker Vincent Böhre, auteur van de WRR webpublicatie Het biometrisch paspoort als zwarte doos^[2], vindt dat het de hoogste tijd wordt voor erkenning van de groep gewetensbezwaarden.

Gaan we eindelijk politiek serieus aandacht besteden aan deze kwestie? In de periode 1997-2001 is er in de Kamerstukken hierover niets te vinden. Vanaf 2002 werd er wel aandacht aan besteed in twee rapporten van Binnenlandse Zaken maar werd de keuze tussen een document met of zonder biometrie principieel onwenselijk genoemd. In de periode 2007-2010 zijn er wel Kamervragen gesteld door de Christen Unie, SGP, VVD en SP over hoe om te gaan met mensen met gewetens en gemoedsbezwaren. Er is een heel scala aan argumenten, van motieven uit de Tweede Wereld Oorlog tot religieuze bezwaren om geen vingerafdrukken af te staan, voor sommigen geldt dit ook voor de gelaatsscans. Voor dit dossier geldt, hoe meer je weet, hoe kritischer je wordt. Het is volgens Böhre een schimmig dossier want er is veel in stilte ontwikkeld zonder dat duidelijk was welke partijen erbij betrokken waren en hij kreeg nauwelijks toegang tot belangrijke documenten. Zijn commentaar 'Als de WRR het niet kan is er wel iets aan de hand!'

Böhre heeft wel kunnen spreken met Jan Grijpink van het Nederlands Biometrieforum en Fons Knopjes van het ID Management. Volgens Grijpink is het een drama om biometrie zo gauw op het paspoort zetten in een vorm die heel fraudegevoelig is en is het veel te vroeg voor grootschalig gebruik van biometrie. Daarmee worden sociaal kaarten verspeeld. Volgens Knopjes is de keuze voor een identiteitsdocument zonder biometrie voor Europa nooit een onderwerp van politieke discussie geweest maar om de burger keuzevrijheid te bieden zijn er wel alternatieven op nationaal niveau denkbaar. Volgens voormalig staatssecretaris Bijleveld zou de Europese verordening voor reisdocumenten geen ruimte laten voor gewetensbezwaarden, een dergelijke mogelijkheid bestaat ook niet t.a.v. de foto en doet afbreuk aan de doelstelling, lokale fraude bv. wanneer gewetensbezwaarden worden voorgewend. Een nare argumentatie vindt Böhre omdat je hier ook oprechte gewetensbezwaarden wantrouwt. Dit terwijl de overheid met een eenvoudig document aan deze mensen tegemoet zou kunnen komen.

In essentie is identiteit het concept waar alles rond biometrie om draait. Dit concept lijkt door de overheid louter in de meest beperkte en kunstmatige vorm te worden opgevat, als een paar oppervlakkige kenmerken. De mens als biometrisch getal. In dit beperkte mensbeeld is voor principieel bezwaarden geen plaats. Het gebrek aan keuzevrijheid lijkt hiermee samen te hangen. Om tot een oplossing te komen dient er eerst sprake te zijn van erkenning van gewetensbezwaarden door de overheid als maatschappelijke groep, als maatschappelijke

minderheid die erkenning en bescherming verdient. Er dient sprake te zijn van keuzevrijheid in de rechtsstatelijke zin van het woord.

In de zaal zaten ook twee actieve weigeraars die geen geldig identiteitsbewijs meer hebben en geconfronteerd worden met de gevolgen. Hoe gaan zij hiermee om? Beide hebben een zitting gehad en wachten op de uitspraak.

Peter: Ik weiger pertinent een ID kaart te nemen. Ik heb op de Anne Frank school gezeten. Mijn ouders hebben vastgezet in de oorlog. Ik heb geleerd dat dit niet het juiste pad is, er is maar een keuze voor mij. Ik doe hier niet aan mee. Op een gegeven moment moet je dan creatief worden. Nou heb ik voorzien dat er problemen komen dus ik heb een tijdje geleden een rijbewijs aangevraagd maar op een gegeven moment is dat ook op en dan moet je iets nieuws bedenken. Bouw je eigen netwerk op met een eigen wereld er om heen want dat is wat ik ook doe.

Myrthe. Het feit dat je meteen wordt uitgesloten als je weigert een vingerafdruk of een gezichtsscan af te geven, dat vind ik op zich al verkeerd. En als je kijkt hoe het in het verleden is gegaan, je kunt niet uitsluiten dat er weer zo iets gebeurt.

Nadat de vereniging Vrijbit herhaaldelijk bij politici aan de bel heeft getrokken lijkt er ook in diverse gemeenteraadsfracties ruimte te ontstaan om gewetensbezwaarden tegemoet te komen. Het begon met een motie van D66 in de gemeente Utrecht.

Klaas Verschuure: D66 Utrecht heeft een motie ingediend die werd aangenomen en aan alle gemeenteraadsfracties in Nederland is gestuurd zodat het zich als een olievlek uitbreidde [3]. En toen was er in april de hoorzitting in de Tweede Kamer en stond er in de krant 'We gaan stoppen met opslag'. Maar we zijn nu driekwart jaar verder en we maken ons opnieuw zorgen want er komen steeds meer mensen zonder ID bewijs. Mensen trekken aan de bel omdat ze in een sociaal isolement terecht komen. Ik heb begrepen dat er gewacht wordt op het rapport over het functioneren van het bureau paspoorten en rijbewijzen en er zijn vragen gesteld omdat mogelijk de Patriot Act van toepassing is op de gegevens bij de fabrikant.

In Haarlem is nog geen motie aangenomen.

Joyce Langenacker, PvdA: Laten we eerst landelijk de discussie afwachten. We zijn wel gerustgesteld dat die databank van de baan is. Ik ben benieuwd of er nu ook verzoeken richting burgemeester gaan om toch iets van een bewijs te krijgen zonder dat je een paspoort of ID-bewijs hebt. Ik ben benieuwd of we hier op een soepele manier mee om kunnen gaan zonder dat elke burger zich buiten de wet gaat zetten. Ik vind het signaal dat hier gegeven wordt wel zo interessant, daar zouden we iets mee moeten.

De Actiepartij, een lokale partij in Haarlem heeft eerder in brede zin vragen gesteld na aanleiding van het radioprogramma Kassa waarin een journalist is na gegaan wat er gebeurt met alle persoonlijke gegevens die verzameld worden. Die journalist heeft allerlei bedrijven gebeld en ook de overheid met de vraag Wie heeft er inzage in? Het probleem is dat mensen geen idee hebben en er ook niet over na denken. Er is ook een motie ingediend die het niet gehaald heeft.

Pierre Heijnen van de Tweede Kamerfractie PvdA zegt blij te zijn met deze discussie. Voor een aantal nieuwe Kamerleden was het de eerste keer dat er vanuit de maatschappij zo

nadrukkelijk werd gewezen op de bezwaren van de identificatieplicht en het paspoort met biometrische gegevens. Dat heeft zich toegespitst op die centrale opslag en die is nu van de baan.

Miek Wijnberg van de vereniging Vrijbit bestrijdt dat. Minister Donner houdt de mogelijkheid voor een centrale database op lange termijn open.

Pierre Heijnen denkt daar anders over.

Die (centrale database) is wat mij betreft van de baan omdat is gebleken dat dat geen voorschrift is, en dat er geen behoefte bestaat vanuit justitie. Het debat (Tweede Kamer) werd gedomineerd door Brinkman (PVV) en Fred Teeven (VVD). Mijn partij wilde aan de staatssecretaris vragen, verandert er iets? De staatssecretaris zei dat er niets zou veranderen aan de voorwaarden waaronder de Officier van Justitie die gegevens mag raadplegen en met die conditie is mijn partij akkoord gegaan. En achteraf is gebleken dat het allemaal flauwekul is. Dus die centrale opslag is van de baan. De opslag bij gemeenten, anders dan nodig voor de uitgifte moet ook stoppen. Ik denk dat de eerst volgende gelegenheid is het debat na het onderzoek, naar het bureau paspoorten en rijbewijzen dat door de kamer is afgedwongen. De Kamer wil weten hoe het is gekomen dat wij ja hebben gezegd tegen een wet die dus niet nodig bleek.

Identiteitsfraude komt in hoge mate voor maar ik ben wel gevoelig voor het argument dat er mensen zijn die gewetensbezwaren hebben. Laat ik eens heel concreet worden. Stel dat ik burgemeester zou zijn en er komt iemand naar mij toe en die zegt, dit kan echt niet met mijn geweten, dat ik dan een document schrijf Mevrouw Jansen is Mevrouw Jansen. Daar moet je ook pragmatisch in zijn als bestuurder, wanneer het maar mensen zijn die echt kunnen aantonen dat ze om heel moverende redenen bezwaren hebben.

Miek Wijnberg, vereniging Vrijbit wil terug naar de essentie van het probleem.

Het gaat over de documenten en het gaat over de database. De database was de Nederlandse optop van de Europese verordening. De database willen we afschaffen, dat kan technisch niet. En het wordt opgeslagen in een op afstand uitleesbare chip. Als je daar van af wil dan wordt dat een document waar iemand op een foto kan zien dat ik dat ben en niet met een gezichtsscan die je kunt koppelen aan databases. Ik wil geen identiteitsbewijs dat je als kopie aan banken moet geven en aan wie dan ook.

Heijnen: Volgens mij gaan we nu die weg op. De gegevens staan straks alleen op die kaart en die is van jou. Dan is er niemand die er over beschikt behalve jij zelf.

Vincent Böhre en Johan van Someren bestrijden dat.

Böhre: Het is op zich technisch mogelijk maar de laatste tien jaar gaat het precies de andere kant op. Dat is meer controle over de burgers en koppeling van gegevens. Het paspoort is bedoeld voor automatische grenscontrole. Je loopt op de luchthaven door een poortje zonder dat er een douanier is om dat te checken. Dus als het in een chip zit zal het ook in databanken terecht komen. Het zal niet te vermijden zijn dat het zich verspreid als je het bij banken moet gebruiken of bij andere dienstverleners.

Van Someren heeft een Deense expert, Stephan Engberg van [Priway](#) geraadpleegd omdat ze in Denemarken geen database met biometrische gegevens van reisdocumenten aanleggen.

Ook hij zegt dat het onvermijdelijk is dat al die gegevens bij de grenscontroleposten verzameld worden. Bovendien heeft het biometrische paspoort een grote ontwerpfout. Die gegevens hadden nooit op een RFID chip mogen staan omdat ze dan gekopieerd kunnen worden. Ook Privacy International heeft in 2004 zijn bezorgdheid hierover uitgesproken [4].

De uitkomst van het debat: Het wantrouwen moet worden weggenomen na alles wat er gebeurd is. Een oplossing voor gewetensbezwaarden is er nog niet maar politiek lijkt er vooralsnog op gemeentelijk niveau enige erkenning voor deze groep te ontstaan.

1 Zie voor details het rapport Security Applications for Converging Technologies pagina 105 , www.wodc.nl

2 Happy Landings? Het biometrisch paspoort als zwarte doos <http://www.wrr.nl/content.jsp?objectid=5524>

3 Utrecht keert zich tegen opslag van vingerafdrukken, <http://www.binnenlandsbestuur.nl/digitaal-besturen/nieuws/nieuws/utrecht-keert-zich-tegen-opslag-van.861185.lynkx>

4 <https://www.privacyinternational.org/article/pi-open-letter-un-agency-dangers-biometric-passport-standard>